

WORKING PAPERS

46

Karol Frank

AKTUÁLNE VÝSLEDKY IMPLEMEN- TÁCIE POLITIKY SÚDRŽNOSTI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

AUTORI/I

Ing. Karol Frank, PhD.

RECENZENTI

Ing. Karol Morvay, PhD.

Ing. Marek Radvanský

Práca bola vypracovaná v rámci projektu APVV-750-11 Štruktúrne zmeny v slovenskej ekonomike – predpoklad prechodu do vyššieho štádia rozvoja“. Časti práce boli použité pre potreby strategického hodnotenia Národného strategického referenčného rámca SR realizovaného na prelome rokov 2012 a 2013.

ABSTRAKT

Aktuálne výsledky implementácie politiky súdržnosti v Slovenskej republike

V súčasnom programovom období 2007 – 2013 má Slovensko k dispozícii značný objem finančných prostriedkov určených na vyrovnanie regionálnych rozdielov, budovanie infraštruktúry, podporu MSP, vedy výskumu a iných oblastí. Z blížiacim sa koncom aktuálneho programovacieho obdobia je nevyhnutné analyzovať dosiahnuté výsledky jednotlivých operačných programov ako aj cieľov v nich definovaných. Práca sa preto bude venovať analýze výdavkov politiky súdržnosti, identifikáciu efektov na slovenskú ekonomiku s cieľom identifikovať (ak to bude možné) možné štruktúrne zmeny ako vplyv kohéznej politiky na zmierňovanie dopadov hospodárskej a finančnej krízy. Súčasťou bude aj identifikácia problémových oblastí, ktoré negatívne ovplyvnili implementáciu operačných programov v aktuálnom programovom období.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

politika súdržnosti, kohézna politika, operačné programy

ABSTRACT

Actual Implementation of Cohesion policy programmes in Slovakia

In the present programming period 2007 – 2013 the Cohesion policy is providing substantial financial amount of financial resources to address regional disparities, infrastructure, SME support, science, research and other important sectors of the economy. The end of the present programming period makes it necessary to analyse the actual achievement of operational programmes and their objectives. This paper aims to analyse the expenditure of Cohesion policy, identification of effects on the Slovak economy and identify possible structural changes as well as the impact of expenditure on mitigating the effects of economic and financial crisis. The identification of existing problems and bottlenecks which are negative affecting the implementation is another important aim of the paper.

KEYWORDS

Cohesion policy, implementation, structural changes

JEL CLASSIFICATION: E20, E62

Za obsah a jazykovú úroveň zodpovedá/jú autor/i.

Technické spracovanie: Lenka Bartošová

Ekonomický ústav SAV, Šancová 56, 811 05 Bratislava, www.ekonom.sav.sk

KONTAKT: karol.frank@savba.sk

© Ekonomický ústav SAV, Bratislava 2013

Obsah

Ú V O D	4
1. SOCIÁLNO - EKONOMICKÝ VÝVOJ VO VÄZBE NA CIELE POLITIKY SÚDRŽNOSTI .	6
2. IMPLEMENTÁCIA POLITIKY SÚDRŽNOSTI	8
2.1. Infraštruktúra a regionálna dostupnosť	8
2.2. Poznatková ekonomika	8
2.3. Podnikateľské prostredie	10
2.4. Dopravná infraštruktúra	10
2.5. Environmentálna infraštruktúra	11
2.6. Ľudské zdroje.....	11
3. VPLYV GLOBÁLNEJ HOSPODÁRSKEJ A FINANČNEJ KRÍZY NA IMPLEMENTÁCIU POLITIKY SÚDRŽNOSTI V SR.....	16
4. FINANČNÁ IMPLEMENTÁCIA POLITIKY SÚDRŽNOSTI A JEJ MOŽNÉ VÄZBY NA ŠTRUKTÚRNE ZMENY	21
5. ZÁVER	24
LITERATÚRA.....	25
Ostatné zdroje	25
Prílohy	26

Ú v o d

V aktuálnom programovom období 2007 – 2013 má Slovensko k dispozícii k dispozícii 11,7 mld EUR alokovaných v jedenástich operačných programoch. Základným a strategickým dokumentom na základe, ktorého sa implementuje politika súdržnosti je schválený Národný strategický referenčný rámec (NSRR). NSRR definuje tri strategické priority : Infraštruktúra a regionálna dostupnosť, Poznatková ekonomika a Ľudské zdroje. Politika súdržnosti sa realizuje na základe vopred definovaných inovačných a rastových pólov v jednotlivých regiónoch. Okrem špecifických cieľov sa pomoc zameriava aj na prierezové, horizontálne priority: Marginalizované rómske komunity, Rovnosť príležitostí, Trvalo udržateľný rozvoj a Informačná spoločnosť.

Strategickým cieľom NSRR je výrazne zvýšiť do roku 2013 konkurencieschopnosť a výkonnosť regiónov a slovenskej ekonomiky a zamestnanosť pri rešpektovaní trvalo udržateľného rozvoja.

Samotná politika súdržnosti EÚ sa sústreďí na napĺňanie troch základných cieľov: Konvergencia, Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť a Európska (teritoriálna) územná spolupráca, ktoré sú financované z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (EFRR), Kohézneho fondu (KF) a Európskeho sociálneho fondu (ESF).

Štrukturálna pomoc EÚ sa v rámci súčasného programového obdobia snaží riešiť existujúce regionálne disparity prostredníctvom adresných operačných programov, ich prioritných osí a opatrení a jasne definovaných cieľov v rámci jednotlivých operačných programov. Cieľom článku je identifikovať hlavné formy podpory realizované úrovni v rámci vybraných operačných programov, zhodnotiť pokrok v rámci fyzickej a finančnej implementácie v rámci vybraných operačných programov a identifikovať faktory, ktoré výrazným spôsobom pozitívne alebo negatívne ovplyvňujú celý proces a identifikovať vplyv politiky súdržnosti na štrukturálne zmeny v ekonomike.

Medzi hlavné príčiny existencie regionálnych disparít na Slovensku môžeme identifikovať:

- Nedostatočnú kvalitu a rozsah dopravnej infraštruktúry a výrazné oneskorenia pri jej budovaní.
- Nedostatočnú intra-regionálnu ako aj inter-regionálnu mobilitu pracovných síl.
- Zložitý prístup k bývaniu v regiónoch poskytujúcich pracovné príležitosti, ktorý negatívne vplyva na ochotu sťahovať sa za prácou.
- Nízku hospodársku úroveň v prihraničných regiónoch, predovšetkým na severe, východe a juhu Slovenska. Navyše tieto regióny susedia s regiónmi Poľska, Ukrajiny a Maďarska, s podobnými hospodárskymi problémami.

- Reštrukturalizáciu tradičných odvetví v procese transformácie, ktoré boli v daných regiónoch dominantnými zamestnávateľmi s významným dopadom na regionálnu zamestnanosť.
- Kvalitu ľudského kapitálu (dosiahnuté vzdelanie a jeho kvalita, schopnosť rekvalifikácie na iné zamestnanie ochota znášať podnikateľské riziko atď.)
- Dominantné postavenie Bratislavského kraja, ako metropolitného regiónu s excentrickou polohou v rámci krajiny, ktorý do veľkej miery svojou výkonnosťou skresľuje a zvýrazňuje rozsah regionálnych rozdielov v rámci Slovenska. Ide predovšetkým o štatistický efekt vysokého HDP na obyvateľa v PKS.

Politika súdržnosti predstavuje doplnkový nástroj, ktorý by mal podporovať národnú stratégiu regionálneho rozvoja. Z tohto pohľadu je vplyv na vyrovňovanie alebo zmierňovanie regionálnych rozdielov limitované celkovým inštitucionálnym rámcom (fungujúce formálne aj neformálne pravidlá v spoločnosti a ich vymáhateľnosť, kvalitná verejná správa) danej ekonomiky ako aj rozvojovým potenciálom konkrétnych regiónov. Vzhľadom na historické danosti jednotlivých regiónov je úplne vyrovnanie regionálnych rozdielov nerealizovateľné a nie je ani žiaduce. Úlohou politiky súdržnosti je podporiť národnú stratégiu a cielenými intervenciami podporiť najmä tie oblasti, ktoré v danom regióne využijú jeho potenciál a silné stránky v oblasti ľudských zdrojov implementáciou efektívnych politík trhu práce a podporou rozvoja malých a stredných podnikov, ktoré predstavujú významnú a neodmysliteľnú súčasť rozvoja regiónov. Dôležitým aspektom rozvoja regiónov je v tomto smere aj existencia kvalitnej dopravnej infraštruktúry, ktorá je v jej aktuálnej podobe v kombinácii s pomalým tempom jej budovania a modernizácie skôr bariérou rozvoja regiónov. Intervencie politiky súdržnosti by mali vzhľadom na sektorový charakter operačných programov prispievať aj k podpore štruktúrnych zmien v ekonomike.

1. SOCIÁLNO - EKONOMICKÝ VÝVOJ VO VÄZBE NA CIELE POLITIKY SÚDRŽNOSTI

V rokoch 2005 – 2011 prešla slovenská ekonomika všetkými fázami hospodárskeho cyklu, pričom zlomovým rokom bol rok 2009, v ktorom vplyvom ekonomickej a finančnej krízy došlo po období dynamického ekonomického rastu k prvému medziročnému poklesu reálneho hrubého domáceho produktu (HDP) od roku 1998. Po realizovaní stabilizačných opatrení na prelome milénia vstúpila už v roku 2001 slovenská ekonomika do fázy expanzie, ktorej vrchol bol dosiahnutý v rokoch 2006 a 2007, v ktorých dosiahol rast reálneho HDP najvyššie hodnoty od vzniku Slovenskej republiky. Konkrétne v roku 2006 vzrástol medziročne reálny HDP o 8,3% a v roku 2007 o 10,5%. Vysoký ekonomický rast v tomto období sa prejavil aj v raste HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (PKS) a prispel ku konvergencii slovenskej ekonomiky k priemeru EÚ27. Pokiaľ v roku 2005 dosahovala slovenská ekonomika 60 % výkonnosti priemeru EÚ27, v roku 2008 sa jej výkonnosť zvýšila na 73%. Na základe dostupných údajov môžeme konštatovať, že dosiahnutím tejto úrovne sa proces konvergenzie zastavil a slovenská ekonomika si aj v nasledujúcich troch rokoch udržala túto úroveň. V roku 2009 došlo k prerušeniu pozitívneho vývoja a slovenská ekonomika zaznamenala medziročný pokles reálneho HDP o 4,9 % a ocitla sa tak prvýkrát od roku 1998 v recesii. Hlavnou príčinou bol pokles zahraničného dopytu, ktorý vzhľadom na vysokú otvorenosť slovenskej ekonomiky a vysokého podielu exportne orientovaných odvetví slovenského priemyslu, výrazne prispel k tomuto negatívne výsledku. Ďalším faktorom, ktorý negatívne ovplyvnil vývoj reálneho HDP bol pokles tvorby hrubého fixného kapitálu. Napriek tomuto negatívne vývoju, nastalo pomerne razantné oživenie ekonomického rastu už v nasledujúcom roku, aj keď jeho dynamika postupne stráca na intenzite (tabuľka 1).

T a b u ľ k a 1

Vývoj základných ukazovateľov sociálno-ekonomického rozvoja v SR a EÚ 27 (2005 – 2011)

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Rast HDP ¹	SR	6,5	8,3	10,5	5,8	-4,9	4,2	3,3
	EÚ 27	2,1	3,3	3,2	0,3	-4,3	2,1	1,5
Rast produktivity práce ²	SR	5,1	4,3	7,9	7,5	-2,2	6,3	1,4
	EÚ 27	1,1	1,7	1,4	-0,6	-2,6	2,6	1,2
Miera inflácie v % ³	SR	2,8	4,3	1,9	3,9	0,9	0,7	4,1
	EÚ 27	2,2	2,2	2,3	3,7	1	2,1	3,4
Saldo verejných financií/HDP v %	SR	-2,8	-3,4	-1,9	-2,2	-6,8	-7,9	-4,6
	EÚ 27	2,5	1,5	0,9	2,4	6,9	6,5	4,4
φ miera nezamestnanosti v % ⁴	SR		13,3	11,0	9,6	12,1	14,4	13,5
	EÚ 27	9	8,3	7,2	7,1	9	9,7	9,7
Ročná zmena reálnych miezd v %	SR	6,3	3,3	4,3	3,3	1,4	2,2	-1,6
	EÚ 27							

¹ V stálych cenách r. 2000. ² Podľa HDP v s. c. na 1 pracovníka. ³ Podľa harmonizovaného indexu spotrebiteľských cien. ⁴ Podľa Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS).

Zdroj: Eurostat

Od 2005 do 2011 stúpila produktivita práce na zamestnanca v PKS na úroveň 80,3 % priemeru EÚ 27, čo je najvyššia hodnota v rámci krajín V4 a vzrástla tak o 11,5 percentuálneho

bod. V porovnaní s EÚ 15 je táto hodnota v percentuálnom vyjadrení o niečo nižšia avšak jej dynamika je podobná ako pri porovnávaní s EÚ27. Voči priemeru EÚ 15 vzrástla o 11,6 percentného bodu a dosiahla úroveň 73,9 %. Výrazný medziročný nárast produktivity práce môžeme pozorovať prakticky v celom sledovanom období okrem krízového roku 2009 a v roku 2011.

T a b u ľ k a 2

Vybrané ukazovatele Stratégie Európa 2020 a ich plnenie

Ukazovateľ	Aktuálna hodnota	Cieľová hodnota
Emisie skleníkových plynov mimo ETS (% , zmena oproti roku 2005)	0 (2010)	13
Podiel OZE na hrubej konečnej spotrebe (%)	10,3 (2009)	14
Konečná energetická spotreba (% , zmena voči priemeru rokov 2001 - 2005)	-1,6 (2010)	-11
Predčasné ukončenie školskej dochádzky (% z populácie vo vekovej skupine 18-24 rokov)	5 (2011)	6
Mera vysokoškolsky vzdelanej populácie (% vo vekovej skupine 30-34 rokov)	23,4 (2011)	40
Výdavky na výskum a vývoj (% HDP)	0,68 (2011)	1
Miera zamestnanosti (% vo vekovej skupine 20 - 64 rokov)	65,1 (2011)	72
Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením (zmena oproti roku 2008)	+1000 (2011)	-170000

Zdroj: Eurostat

Z hľadiska dosahovania trvalo udržateľného rastu môžeme konštatovať, že Slovensko si aj napriek nepriaznivej situácii v svetovej ekonomike udržiava pomerne vysoké tempá rastu. Predbežné odhady však signalizujú, že dochádza k spomaľovaniu tempa rastu ekonomiky. Hlavným motorom ekonomického rastu bol aj v roku 2011 čistý export a tvorba hrubého fixného kapitálu (tabuľka 3). Domáci dopyt klesol medziročne o 1,5 percenta. Rast ekonomiky však prispieva len malou mierou k zlepšovaniu situácie na trhu práce. Nezamestnanosť dosahuje stále vysoké hodnoty a očakávaný vývoj na trhu práce nesignalizuje skoré zmeny tohto trendu. Z hľadiska vyrovnávania sociálno-ekonomických rozdielov môžeme konštatovať, že pozitívny trend v tejto oblasti bol zastavený vplyvom dopadov finančnej a hospodárskej krízy na slovenskú ekonomiku.

T a b u ľ k a 3

Hrubý domáci produkt podľa zložiek výdavkov v mil. EUR stálych cien, indexy

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Konečná spotreba domácností	106,5	105,9	106,9	106	100,1	99,2	99,6
Konečná spotreba verejnej správy	103,9	108,8	99,8	106,1	106,1	101,1	96,5
Tvorba hrubého fixného kapitálu	117,5	109,3	109,1	101	80,3	112,4	105,7
Domáci dopyt spolu	108,5	106,5	106,3	105,7	93	104,1	98,5
Vývoz výrobkov a služieb	110	121	114,3	103,1	84,1	116,5	110,8
Dovoz výrobkov a služieb	112,3	117,8	109,2	103,1	81,9	116,3	104,5
Hrubý domáci produkt použitý	106,7	108,3	110,5	105,8	95,1	104,2	103,3

Zdroj: Databáza Slovstat, Štatistický úrad SR

2. IMPLEMENTÁCIA POLITIKY SÚDRŽNOSTI

2.1. Infraštruktúra a regionálna dostupnosť

Kvalitná infraštruktúra vytvára podmienky pre lepšiu dostupnosť regiónov a zvyšuje šance regiónov prilákať priame zahraničné investície napojením na trasy európskych dopravných koridorov, vytvára podmienky na rozvoj cestovného ruchu a prispieva k zvyšovaniu konkurencieschopnosti SR. Kvalitná dopravná infraštruktúra (cestná, železničná) má významný vplyv na bezpečnosť ako aj spoľahlivosť mobility tovarov a práce v rámci regiónov, krajiny a vnútorného trhu EÚ. Napriek snahám o budovanie predovšetkým diaľničného prepojenia východu a západu Slovenska a modernizácie existujúcich železničných trás má v súčasnosti Slovensko výrazný deficit kvalitnej cestnej infraštruktúry, pričom tempo výstavby je nedostatočné napriek dostupnosti významného objemu finančných zdrojov v aktuálnom programovom období¹. Taktiež stav ciest prvej, druhej a tretej triedy, ktoré predstavujú významný predpoklad vnútroregionálnej a medziregionálnej dostupnosti nie je uspokojivý. Významnou bariérou pri budovaní dopravnej infraštruktúry zostáva aj naďalej vplyv politického cyklu, zložitý a zdĺhavý proces verejného obstarávania ako aj zdržania súvisiace s postupmi posudzovania vplyvu stavieb na životné prostredie. Malá pozornosť sa venuje rozvoju ekologickej verejnej dopravy predovšetkým v najväčších mestách, ktoré vzhľadom na svoj dynamický rozvoj zaznamenávajú zvýšenú intenzitu individuálnej automobilovej dopravy. Vzhľadom tieto skutočnosti sa výraznejšie efekty dajú očakávať až v závere programového obdobia v roku 2015, pričom niektoré projekty plánované na aktuálne obdobie budú realizované až v budúcom programovom období.

2.2. Poznatková ekonomika

Rýchly ekonomický rast, ktorý slovenská ekonomika dosahovala v poslednej dekáde, bol spôsobený predovšetkým rozsiahlym prílevom priamych zahraničných investícií do sektorov s nižšou pridanou hodnotou a spoliehal sa na nízke náklady práce. V súčasnosti sa táto stratégia vyčerpáva a ukazuje sa, že toto obdobie nebolo využité na zvýšenie inovatívnosti a zapojenia výsledkov vedy a výskumu. Slovenská ekonomika patrí v rámci EÚ dlhodobo k štátom, ktorých výdavky na vedu a výskum sú najnižšie. Podiel výdavkov na vedu a výskum mal do roku 2008 klesajúcu tendenciu, keď dosiahol historicky najnižšiu hodnotu 0,47 % HDP (tabuľka č. 4). V porovnaní s ostatnými vyspelými krajinami je alarmujúci aj nízky podiel výdavkov podnikového sektora na vedu a výskum, ktorý osciluje okolo 0,2 %

¹ V rámci operačného programu doprava bolo ku koncu roku 2011 vybudovaných 20,43 km diaľnic a 18,05 km rýchlostných ciest. Celkovo sa zvýšila hustota cestnej siete o 0,78 km/tisíc km².

HDP. Ich podiel na hrubých výdavkoch na vedu a výskum taktiež od roku 2005 stagnuje a pohybuje sa okolo úrovne 35 %. V roku 2010 došlo k nárastu výdavkov na vedu a výskum na 0,63 % HDP v roku 2010 predovšetkým vplyvom čerpania pomoci zo štrukturálnych fondov (ŠF)² a zvýšenej aktivity podnikov v tejto oblasti.

V porovnaní s priemerom EÚ27, kde tento pomer dosiahol 2 % HDP, predstavuje tento nárast len mierne zlepšenie. Môžeme konštatovať, že podpora rozvoja vedy, výskumu a inovácií zostáva naďalej len v deklaratórnej rovine aj napriek tomu, že je formulovaná ako jeden zo strategických cieľov Národného strategického referenčného rámca 2007-2013 (NSRR 2007-2013). Dlhodobé podfinancovanie kľúčových segmentov znalostnej ekonomiky ohrozuje rozvojový potenciál slovenskej ekonomiky a jej konkurencieschopnosť. Potvrďuje to aj stanovený cieľ dosiahnuť v roku 2020 hrubé výdavky na vedu a výskum vo výške 1 % HDP. Takto postavený cieľ je málo ambiciózny, veľmi vzdialený cieľu vytýčeného EÚ (3 % HDP). V rebríčku Innovation Union Scoreboard je Slovensko hodnotené len ako mierne inovatívne s podpriemernou inovačnou výkonnosťou a v rámci krajín EÚ obsadilo až 22. miesto.

T a b u ľ k a 4

Vývoj ukazovateľov vedy a výskumu v rokoch 2005 - 2010

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Výdavky na VaV (% HDP)	0,51	0,49	0,46	0,47	0,48	0,63
z toho (% HDP):						
vládny sektor	0,15	0,16	0,16	0,15	0,16	0,19
podniky	0,25	0,21	0,18	0,20	0,20	0,27
vysoké školy	0,10	0,12	0,11	0,11	0,12	0,17
Domáce patentové prihlášky	155	193	240	167	176	235
Počet patentových prihlášok ² na 1 000 zamestnancov VaV	7,0	8,3	10,2	7,1	6,9	8,3
Vedecké články v impaktovaných časopisoch	2 010	2 238	2 274	2 392	2 390	2 509
Počet vedeckých článkov na 1 000 zamestnancov VaV	90,1	96,8	97,0	101,1	94,1	89,2

Zdroj: ÚPV SR (2011); ISI Web of KnowledgeSM (2012); Ročenka vedy a techniky 2011.

V oblasti využívania IKT sa od roku 2005 do roku 2010 zvýšil podiel domácností s prístupom k internetu z 23 % na 71 % a podiel občanov pravidelne využívajúcich internet na 72 %. Podiel občanov so strednou úrovňou počítačových zručností však mierne poklesol na 33 %. Taktiež podiel občanov využívajúcich internet na komunikáciu s verejnou správou rástol len mierne a v roku 2010 dosiahol 35%. Hlavnou príčinou je nedostatočný rozvoj eGovernment služieb a pomalá implementácia projektov operačného programu Informatizácia spoločnosti. Pri podnikoch môžeme pozorovať výraznejší v porovnaní s vývojom a stavom podielu občanov, ktorí využívajú internet na interakciu s verejnou správou. Ide predovšetkým o kontakt podnikov s Finančnou správou SR (tabuľka 5).

² Operačný program Výskum a vývoj (OP VaV), OP Konkurencieschopnosť a hospodársky rast (OP KaHR) a OP Bratislavský kraj (OP BK).

T a b u ľ k a 5

Vývoj využívania IKT v rokoch 2005 - 2011

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Podiel domácností s prístupom k internetu	23	27	46	58	62	67	71
Podiel občanov pravidelne používajúcich internet	43	43	51	62	66	73	72
Podiel občanov so strednou úrovňou počítačových zručností	35	30	33	.	33	.	33
Podiel občanov využívajúcich internet na kontakt s verejnou správou	27	32	24	30	31	35	.
Podiel podnikov využívajúcich internet na kontakt s verejnou správou	57	77	85	88	91	88	.
Podiel pripojení širokopásmového internetu	1,5	4	6,9	9,6	14,3	15,5	.

Zdroj: Eurostat

Mierne rastúcu tendenciu má podiel pripojení širokopásmového internetu. Aktivity na podporu rozšírenia pripojení širokopásmového internetu financovaného z operačného programu Informatizácia spoločnosti boli pre problémy s implementáciou pozastavené a finančné zdroje realokované na iné priority.

2.3. Podnikateľské prostredie

Kvalita podnikateľského prostredia zostáva naďalej jednou z problémových oblastí slovenskej ekonomiky. Podľa ostatnej správy Svetového ekonomického fóra Global Competitiveness Report 2012 -2013 sa Slovensko umiestnilo na 71. mieste zo 144 hodnotených krajín. V posledných troch rokoch sa pozícia Slovenska zhoršila o 11 miest. Medzi najvýznamnejšie faktory limitujúce podnikanie boli identifikované: neefektívna byrokracia, korupcia, nestabilita v dôsledku politických cyklov (nestabilita politík) a nedostatočná infraštruktúra. V pravidelnom hodnotení Svetovej banky Doing Business 2013, sa Slovensko umiestnilo na 46. mieste. V porovnaní s rokom 2008 sa Slovensko umiestnilo o 12 miest nižšie. Najvýraznejší medziročný prepád identifikovala správa Doing Business 2012, na základe ktorej si Slovensko medziročne pohoršilo o 7 miest a dosiahlo historicky najnižšie umiestnenie na 48. mieste. Počas sledovaného obdobia sa čiastočne menila metodika a jednotlivé ukazovatele tvoriace index. Napriek tejto skutočnosti je možné konštatovať, že výrazný pokles Slovenska v tomto rebríčku nie je spôsobený len zmenou metodológie výpočtu indexu. Krajiny ktoré sa dlhodobo udržiavajú na popredných priečkach si aj napriek zmene metodiky dokázali svoje pozície obhájiť.

2.4. Dopravná infraštruktúra

V roku 2011 mala SR 419 km diaľnic, 229 km rýchlostných ciest, 3317 km ciest prvej triedy, 3639 km ciest druhej triedy a 10 411 km ciest tretej triedy. Celková dĺžka ciest a diaľnic dosiahla 18 040 km. Kvalitná infraštruktúra vytvára podmienky pre lepšiu dostupnosť regiónov a je jedným zo základných predpokladov nových investícií a rozvoja podnikateľských aktivít, ktoré generujú zamestnanosť. Kvalitná dopravná infraštruktúra (cestná, železničná) dokáže zabezpečiť prístup k relevantným trhom a odberateľom a posilniť mobilitu tovarov a práce v rám-

ci regiónov, krajiny a vnútorného trhu EÚ. Napriek snahám o budovanie predovšetkým diaľničného prepojenia východu a západu Slovenska a modernizácie existujúcich železničných trás, SR má v súčasnosti výrazný deficit kvalitnej cestnej infraštruktúry, pričom tempo výstavby je nedostatočné napriek dostupnosti významného objemu finančných zdrojov zo ŠF a KF. Taktiež stav ciest prvej, druhej a tretej triedy, ktoré predstavujú významný predpoklad vnútroregionálnej a medziregionálnej dostupnosti nie je uspokojivý. Významnou bariérou pri budovaní dopravnej infraštruktúry zostáva aj naďalej vplyv politického cyklu, zložitý a zdĺhavý proces verejného obstarávania, ako aj zdržania súvisiace s postupmi posudzovania vplyvu stavieb na životné prostredie. Malá pozornosť sa venuje rozvoju ekologickej verejnej dopravy predovšetkým v najväčších mestách, ktoré vzhľadom na svoj dynamický rozvoj zaznamenávajú zvýšenú intenzitu individuálnej automobilovej dopravy. Vzhľadom na tieto skutočnosti sa výraznejšie efekty dajú očakávať až v závere programového obdobia v roku 2015, pričom niektoré projekty plánované na aktuálne obdobie budú realizované až v budúcom programovom období 2014 - 2020. V rámci OP Doprava bolo ku koncu roku 2011 vybudovaných len 20,43 km diaľnic a 18,05 km rýchlostných ciest. Celkovo sa zvýšila hustota cestnej siete o 0,78 km/tisíc km².

2.5. Environmentálna infraštruktúra

V aktuálnom programovom období prispela politika súdržnosti k implementácii projektov zameraných na zvyšovanie kvality a modernizácie environmentálnej infraštruktúry. Ide predovšetkým o investície do odpadového hospodárstva (recyklácia odpadu, rekultivácia skládok), budovanie kanalizácií, čistiarní odpadových vôd a zásobovania pitnou vodou ako aj zvyšovanie energetickej efektívnosti výroby a verejných budov, a s tým súvisiace znižovania emisií. Politika súdržnosti tak v súčasnom programovom období 2007 – 2013 prispela ku zmierneniu environmentálneho dlhu v týchto oblastiach, prispela k zvýšeniu kvality života, atraktivity jednotlivých oblastí a zníženiu energetickej náročnosti výroby a budov. Vzhľadom na rozsah existujúcich problémov a výziev bude nevyhnutné pokračovať v environmentálnych projektoch aj v budúcom programovom období 2014 - 2020. V ďalšom období by sa mali intervencie orientovať predovšetkým na energeticky efektívnu a nízko uhlíkovú ekonomiku, adaptáciu na klimatické zmeny predovšetkým v oblasti ochrany obyvateľstva a majetku pred povodňami.

2.6. Ľudské zdroje

Negatívne dopady krízy sa naplno prejavili v dovtedy pozitívnom vývoji na trhu práce v roku 2009. Pokým v roku 2008 dosiahla miera nezamestnanosti rekordne nízku mieru 9,6 %, v roku 2010 narástla na 14,4 %. Recesia tak eliminovala celý pozitívny vývoj v miere nezamestnanosti dosiahnutý po roku 2006. Pretrvávajúcim problémom z hľadiska štruktúry nezamestnanosti je podiel dlhodobo nezamestnaných. Dlhodobá nezamestnanosť ku koncu roka 2011 tvorila viac ako 63,5 % celkovej nezamestnanosti.

T a b u ľ k a 6

Miera nezamestnanosti v rokoch 2005 - 2011

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Spolu							
EÚ 27	9	8,3	7,2	7,1	9	9,7	9,7
EÚ 15	8,3	7,8	7,1	7,2	9,2	9,6	9,7
SR	16,4	13,5	11,2	9,6	12,1	14,5	13,6
Ženy							
EÚ 27	9,8	9	7,9	7,6	9	9,6	9,8
EÚ 15	9,1	8,7	7,9	7,8	9,1	9,6	9,8
SR	17,4	14,8	12,8	11	12,9	14,7	13,6
Muži							
EÚ 27	8,4	7,6	6,6	6,7	9,1	9,7	9,6
EÚ 15	7,7	7,2	6,5	6,8	9,2	9,6	9,6
SR	15,6	12,4	10	8,4	11,5	14,3	13,6

Zdroj: Eurostat

Pri bližšom pohľade na štruktúru miery nezamestnanosti podľa vekových skupín a pohlavia môžeme od roku 2009 pozorovať výrazný nárast v skupine nezamestnaných od 15 do 24 rokov. Hlavnými dôvodmi pre tento nárast je príchod silných populačných ročníkov na trh práce, nedostatok voľných pracovných miest, aj nesúlad kvalifikácie absolventov s potrebami trhu práce, ako aj celkový pokles tvorby nových pracovných miest, resp. ich úbytok. Významným faktorom je aj štatistický efekt, ktorý ovplyvňuje výsledné hodnoty tohto ukazovateľa.

T a b u ľ k a 7

Miera zamestnanosti vo vekovej skupine 15 – 64 rokov v rokoch 2005 – 2011

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Spolu							
EÚ 27	63,4	64,4	65,3	65,8	64,5	64,1	64,3
EÚ 15	65,3	66,1	66,8	67,1	65,8	65,4	65,5
SR	57,7	59,4	60,7	62,3	60,2	58,8	59,5
Ženy							
EÚ 27	56,1	57,2	58,2	58,9	58,4	58,2	58,5
EÚ 15	57,6	58,6	59,5	60,1	59,6	59,5	59,8
SR	50,9	51,9	53,0	54,6	52,8	52,3	52,7
Muži							
EÚ 27	70,8	71,6	72,5	72,7	70,7	70,1	70,1
EÚ 15	73,0	73,6	74,2	74,1	71,9	71,3	71,3
SR	64,6	67,0	68,4	70,0	67,6	65,2	66,3

Pri výpočte miery nezamestnaných v tejto vekovej kategórii sa nezohľadňuje počet študentov, ktorí sa pripravujú na budúce zamestnanie štúdiom na stredných a vysokých školách. Ak zoberieme do úvahy počet mladých bez práce na celkový počet mladých, miera nezamestnanosti dosiahne len 10 %, čo je len 0,9 p.b. nad aktuálnym priemerom EÚ. V prípade

kategórie mladých, ktorí nepracujú, a ani neštudujú, na celkovom počte mladých dosiahla miera nezamestnanosti 13,8 %, čo je o 1,1 p.b. vyššie ako priemer EÚ. Pokým trh práce v do roku 2008 zaznamenával rast priemerného počtu zamestnaných osôb prakticky vo všetkých odvetviach, dopady finančnej a hospodárskej krízy dramaticky zvrátili tento pozitívny trend. Miera zamestnanosti dosiahla v roku rekordnú hodnotu 53,7 %, v prípade mužov 62,6 % a v prípade žien 45,5 %. V nasledujúcom roku sa vplyvom poklesu počtu zamestnaných osôb znížila miera zamestnanosti na 51,8 % a jej pokles pokračoval až do roku 2010. V prípade mužov bol v roku 2009 zaznamenaný pokles o 2,2 p.b. na 60,4 % a v prípade žien o 1,7 p.b. na 43,4 %. Napriek pomalému rastu miery zamestnanosti v roku 2011 môžeme konštatovať, že ani tri roky po začiatku krízy nedosiahla miera zamestnanosti predkrízové hodnoty. V roku 2011 klesol medziročne podiel nezamestnaných žien o 1,1 p.b., a dosiahol tak národný priemer. V predchádzajúcich rokoch bola nezamestnanosť žien vždy vyššia ako bol národný priemer. V oblasti zamestnanosti môžeme pozorovať postupný pokles miery zamestnanosti žien od roku 2008 z 54,6 % na 52,7 % (v roku 2011 došlo k miernemu medziročnému rastu o 0,4 p.b.). Celkovo je miera zamestnanosti žien v porovnaní s mužmi nižšia a taktiež je nižšia ako národný priemer. V roku 2011 predstavoval rozdiel v miere zamestnanosti medzi mužmi a ženami 13,6 p.b.. V absolútnych číslach medziročne klesol priemerný počet zamestnaných osôb v roku 2009 o 103 338, pričom najvyšší úbytok zamestnaných bol zaznamenaný v sektore priemyslu, predovšetkým v priemyselnej výrobe, a to o 85 168 osôb. Výrazný pokles bol zaznamenaný aj v sektore poľnohospodárstva, lesníctva a rybolovu o 10 510 osôb a ubytovacích a stravovacích službách o 3 602 osôb. Recesia sa prejavila aj v sektore stavebníctva, avšak s istým oneskorením. Pokým v roku 2009 medziročne vzrástol počet zamestnaných osôb v tomto sektore o 3 548, v roku 2010 medziročne klesol o 4 833 osôb a v roku 2011 o ďalších 1 999 osôb. Celkovo tak v sektore stavebníctva v rokoch 2009 až 2011 klesla zamestnanosť o 7 796 osôb. Podobne sa vyvíjala situácia v ostatných sektoroch ekonomiky. Môžeme konštatovať, že napriek obnoveniu ekonomického rastu už v roku 2010 sa tento len minimálne premietol do rastu zamestnanosti. V porovnaní s rokom 2008 bolo stále o 87 433 menej zamestnaných ako v roku 2008.

Od roku 2005 do roku 2011 vzrástla priemerná nominálna mzda v národnom hospodárstve o 213 EUR a dosiahla úroveň 786 EUR. Nominálna mzda rástla v sledovanom období priemerným ročným tempom na úrovni 5,8 % a reálna mzda o 2,7 %. Zo sektorového hľadiska bola tradične najvyššia priemerná nominálna mzda v sektore informácie a komunikácia (1 575 EUR) a finančných a poisťovacích činnostiach (1 545 EUR). Priemerná nominálna mzda v priemysle dosiahla úroveň 824 EUR a najnižšia reálna mzda 508 EUR bola tradične v sektore ubytovacích a stravovacích služieb. Dynamika rastu miezd sa značne spomalila hlavne po roku 2009. Pokým v rokoch 2005 – 2008 rástla nominálna mzda priemerným tempom 8,1 % ročne, v rokoch 2009 – 2011 dosiahlo tempo rastu len 2,8 %. V prípade reálnej mzdy dosiahlo priemerné tempo rastu v predkrízovom období 4,3 % a po roku 2009 bolo priemerné tempo na úrovni 0,6 %. Hlavnou príčinou nízkej hodnoty rastu reálnej mzdy v rokoch 2009 – 2011 bol predovšetkým jej pokles o 1,6 % v roku 2011.

Môžeme konštatovať, že štrukturálne problémy slovenskej ekonomiky predovšetkým v oblasti trhu práce sa naplno prejavili pôsobením krízy, resp. kríza tieto problémy ešte zvý-

raznila. Opatrenia vlády SR mali a majú vzhľadom na dlhodobý a štrukturálny charakter problémov na trhu práce pomerne malý vplyv. Osobitnú časť nezamestnaných tvoria občania z marginalizovaných a vylúčených komunit, ktorých integrácia je nedostatočná a postupuje veľmi pomalým tempom.

V oblasti sociálnej situácie obyvateľstva bol do roku 2008 v oblasti miery rizika chudoby po sociálnych transferoch³ zaznamenaný pozitívny vývoj. Od roku 2005 do roku 2008 klesla miera rizika chudoby z hodnoty 13,3 % na 10,5 %. Od roku 2008 však môžeme pozorovať jej postupný rast, keď v roku 2010 dosiahla miera rizika chudoby hodnotu 12%. Od roku 2008 tak došlo k rastu o 1,1 percentného bodu. Pri pohľade na vekovú štruktúru sú najviac ohrození občania vo veku 0-17 rokov (18,8 %) nasledovaný vekovou kategóriou 18-27 rokov (14,7 %). Z rodového hľadiska je vyššie riziko chudoby u žien (12,2 %) ako u mužov (11,7 %).

Nerovnomernosť príjmového rozdelenia meraná Gini koeficientom⁴ dosiahla v roku 2010 hodnotu 25,9%, čo zaraďuje Slovensko medzi krajiny s nízkou príjmovou nerovnosťou. Podobne ako pri vývoji rizika chudoby, sa tendencia v oblasti príjmového rozdelenia začala zhoršovať po roku 2008. Od roku 2008 vzrástla hodnota Gini koeficientu o 2,2 percentného bodu.

T a b u ľ k a 8

Miera materiálnej deprivácie podľa vybraných vekových skupín a pohlavia v % (v aspoň 4 položkách)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Celková populácia						
Muži a ženy spolu	22,1	18,2	13,7	11,8	11,1	11,4
Muži	21,6	17,8	12,8	11,1	10,5	11,1
Ženy	22,5	18,6	14,5	12,3	11,6	11,8
0-17						
Muži a ženy spolu	23,6	19,9	16,3	12,6	12,7	13,5
Muži	.	.	.	.	.	.
Ženy	.	.	.	.	.	.
18-64						
Muži a ženy spolu	21,2	17,1	12,3	10,8	10,6	11
Muži	20,8	16,9	11,5	10,5	10,2	10,8
Ženy	21,5	17,3	12,9	11,1	10,9	11,2
65+						
Muži a ženy spolu	24,6	21	17,7	15,3	11,7	11,1
Muži	24,4	18,1	14,8	13,1	10,2	9,3
Ženy	24,6	22,7	19,4	16,5	12,7	12,3

Zdroj: Štatistický úrad SR, EU-SILC (2012)

V oblasti miery materiálnej deprivácie, ktorá vyjadruje podiel populácie (v percentách), ktorá čelí vynútenému nedostatku v aspoň troch, resp. v aspoň štyroch z celkovo deviatich depriváčnych položiek patriacich do dimenzie finančnej záťaže a vlastníctva predmetov dlhohodobej spotreby⁵. Môžeme konštatovať, že miera materiálnej deprivácie v kategórii šty-

³ Miera rizika chudoby predstavuje podiel osôb s ekvivalentným disponibilným príjmom pod hranicou 60 % národného mediánu ekvivalentného príjmu.

⁴ Gini koeficient je nerovnomernosť príjmového rozdelenia - je súhrnná miera kumulatívneho podielu ekvivalentných disponibilných príjmov zodpovedajúceho kumulatívne percentu počtu jedincov. Nadobúda hodnoty v rozpätí od 0% (úplná rovnosť) do 100% (úplná nerovnosť).

⁵ Vo výpočte indikátora sa berú do úvahy tieto nasledovné depriváčne položky:

roch depriváčnych položiek zaznamenávala od roku 2005 postupný pokles do roku 2009. Mierny obrat nastal v roku 2010, keď miera materiálnej deprivácia vzrástla vo všetkých vekových kategóriách a pohlaviach. Medzi najviac ohrozené skupiny patria vekové kategórie 0-17 a 65+ a z rodového hľadiska predovšetkým ženy staršie ako 65 rokov.

Súčasná podoba vzdelávacieho systému je jedným z významných faktorov, ktorý prispieva k štrukturálnym problémom na trhu práce. Je nutné konštatovať, že za 20 rokov existencie SR nedošlo ku skutočne hĺbkovej inštitucionálnej ako aj obsahovej reforme vzdelávacieho systému, ktorý by vytvoril podmienky pre zvyšovanie kvality vzdelávania na všetkých stupňoch. Nesúlad kvalifikácie absolventov s potrebami trhu práce ako aj klesajúca kvalita vysokoškolského vzdelávania na všetkých stupňoch neprispieva k napĺňaniu strategickej priority v oblasti vedomostnej ekonomiky. Dominantný podiel absolventov spoločenských študijných programov na úkor absolventov matematických, prírodných a technických nepredstavuje žiaduci smer rozvoja vzdelanostnej a kvalifikačnej štruktúry obyvateľov. Od roku 2006 klesá podiel verejných výdavkov na vysokoškolské vzdelávanie a taktiež účasť na celoživotnom vzdelávaní občanov od 25 do 64 rokov (tabuľka č. 5). V dôsledku tohto nepriaznivého javu dochádza k znižovaniu kvality vysokoškolského vzdelávania, prehĺbuje sa už tak existujúci „modernizačný dlh“ a vzdelávací systém sa stáva neatraktívnym pre potenciálnych budúcich pedagógov (generačná medzera), čo sa prejavuje rastúcim priemerným vekom pedagógov. Nízka participácia na celoživotnom vzdelávaní sa môže v budúcnosti prejaviť vzhľadom na meniace sa potreby trhu práce v zhoršenej schopnosti uchádzačov nájsť si vhodné zamestnanie.

T a b u ľ k a 9

Vybrané indikátory vzdelávania

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Celkové verejné výdavky na vzdelávanie (% HDP)	3,85	3,8	3,62	3,5	4,3	4,5
Verejné výdavky na vysokoškolské vzdelávanie (% HDP)	0,81	0,90	0,79	0,77	.	.
Účasť na celoživotnom vzdelávaní (% 25 – 64-ročných obyvateľov)	4,6	4,1	3,9	3,3	2,8	2,8
Počet vysokoškolských absolventov matematických, prírodných a technických vied (na 1 000 obyv. vo veku 20 – 29)	10,2	10,3	11,9	15,0	17,5	.

Zdroj: ŠÚ SR – databáza Slovstat, Eurostat.

-
- nedoplatky spojené s hypotékou alebo nájomným, úhradou za energie alebo splácaním nákupov na splátky a iných pôžičiek,
 - schopnosť dovoliť si ísť raz za rok na jeden týždeň dovolenky mimo domu,
 - schopnosť dovoliť si jesť jedlo s mäsom, kuraťom, rybou (alebo vegetariánskou obdobou) každý druhý deň,
 - schopnosť čeliť neočakávaným výdavkom vo výške sumy stanovenej ako mesačná národná hranica rizika chudoby za obdobie predchádzajúceho roka,
 - domácnosť si nemôže dovoliť telefón (vrátane mobilného telefónu),
 - domácnosť si nemôže dovoliť farebný televízor,
 - domácnosť si nemôže dovoliť práčku,
 - domácnosť si nemôže dovoliť automobil,
 - schopnosť domácnosti finančne si dovoliť udržiavať doma primerané teplo.

3. VPLYV GLOBÁLNEJ HOSPODÁRSKEJ A FINANČNEJ KRÍZY NA IMPLEMENTÁCIU POLITIKY SÚDRŽNOSTI V SR

Prepuknutie globálnej finančnej a hospodárskej krízy vyspelých krajín sa datuje dňom bankrotu americkej investičnej banky Lehman Brothers 15. Septembra 2008. Medzi hlavné príčiny vypuknutia krízy môžeme zaradiť kombináciu nasledovných vybraných faktorov:

- Rozsiahla deregulácia finančných trhov a vznik aktívami krytých finančných nástrojov (napr. CDO – Collateralized debt obligations, MBS – Mortgage backed securities).
- Zlyhanie existujúcej regulácie finančného sektora, ktorá nebola schopná plniť svoje funkcie vzhľadom na dynamiku vývoja finančného sektora.
- Koncentrácia a prepojenie investičného a „tradičného komerčného“ bankovníctva zrušením Glass-Steagallova zákona v roku 1999 v USA.
- Informačnou asymetriou a z nej vyplývajúcim morálnym hazardom (ochota podstúpiť riziko s vedomím, že jeho následky budú znášané treťou stranou).
- Konfliktom záujmov predstaviteľov finančných inštitúcií, politickej ako aj akademickej sféry.
- Zlyhaním ratingových agentúr.
- Poskytovaním tzv. sub-prime hypoték a ďalšími faktormi.

Kríza najsilnejšie zasiahla predovšetkým vyspelé ekonomiky, ale nevyhla sa ani menej rozvinutým krajinám. Hlavnými prejavmi krízy boli nasledovné

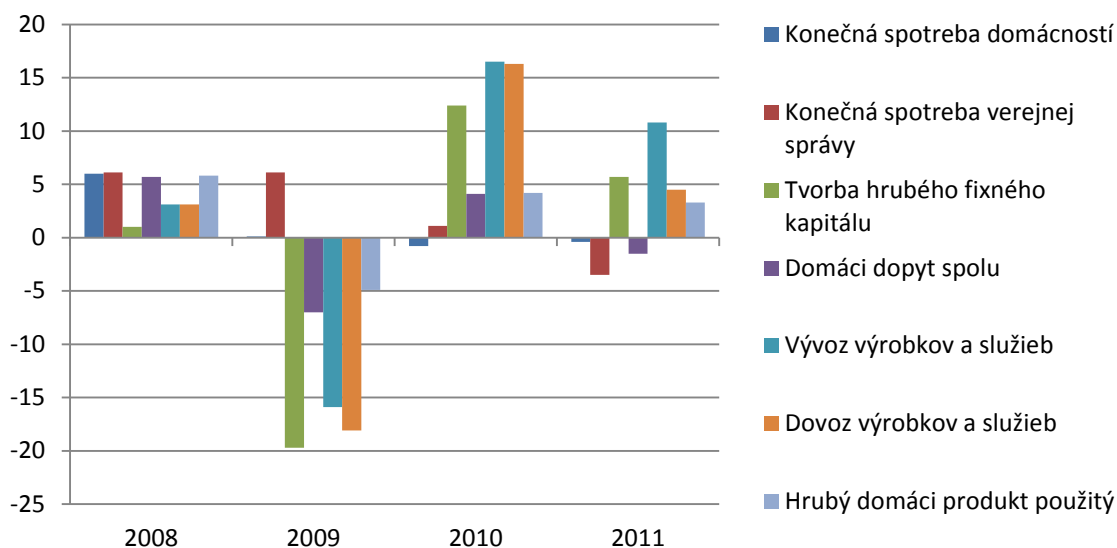
- Prudkým poklesom akciových indexov na všetkých hlavných svetových burzách.
- Vyžiadala si rozsiahle záchranné operácie zo strany štátu v prospech finančného sektora (predovšetkým v krajinách postihnutých prasknutím realitnej bubliny) z prostriedkov daňovníkov.
- Bankrotom rozsiahleho počtu podnikov a s ním súvisiacim rastom nezamestnanosti.
- Nedôverou na medzibankovom trhu, neochotou komerčných bánk si navzájom poskytovať likviditu a k zmrazeniu úverových
- Prepadom väčšiny vyspelých ekonomík do recesie.
- Rozsiahlymi korekciami cien na realitných trhoch vo väčšine vyspelých krajín.
- Vznikom dlhovej krízy v štátoch eurozóny (Grécko, Portugalsko, Írsko, Španielsko, Taliansko).

V prípade Slovenska sa kríza začala prejavovať už koncom roka 2008. Veľká otvorenosť slovenskej ekonomiky aj jej úzke previazanie s krajinami EÚ, do ktorých smeruje väčšina slovenského exportu predstavovala hlavný dôvod medziročného poklesu HDP v roku 2009 od vzniku Slovenskej republiky. Dramaticky sa zvýšila miera nezamestnanosti, ktorá do tohto obdobia vykazovala klesajúcu tendenciu. Pokles ekonomického rastu sa premietol aj do vyš-

šieho deficitu verejných financií a do postupného rastu verejného dlhu a vynútil si v nasledujúcich rokoch prijatie konsolidačných opatrení.

G r a f 1

Zmeny vo vybraných zložkách HDP (medziročné zmeny v stálych cenách) 2008 - 2011

Zdroj: Datábaza Slovstat, Štatistický úrad SR

Od roku 2006 dosahoval rast reálneho HDP rekordné hodnoty, pričom k rastu HDP prispievali viacmenej rovnomerne všetky zložky HDP. V krízovom roku 2008 však môžeme pozorovať pokles príspevku čistého exportu ako aj tvorby hrubého fixného kapitálu, pričom rast HDP bol ťahaný predovšetkým konečnou spotrebou domácností a konečnou spotrebou verejnej správy. Kríza sa naplno prejavila v roku 2009, keď najvýraznejšie prispela k poklesu HDP tvorba hrubého fixného kapitálu. K ešte výraznejšiemu poklesu HDP v roku 2009 prispel predovšetkým čistý export a konečná spotreba verejnej správy, konečná spotreba domácností prispela len zanedbateľnou desatinou percenta. V roku 2011 bol z hľadiska príspevku k rastu najvýznamnejšia tvorba hrubého fixného kapitálu (nové investície do budovania kapacít v automobilovom priemysle) a čistý export. Konečná spotreba domácností negatívne prispievala k rastu HDP od roku 2010, konečná spotreba verejnej správy v roku 2011 vplyvom realizácie konsolidačných opatrení.

T a b u ľ k a 10

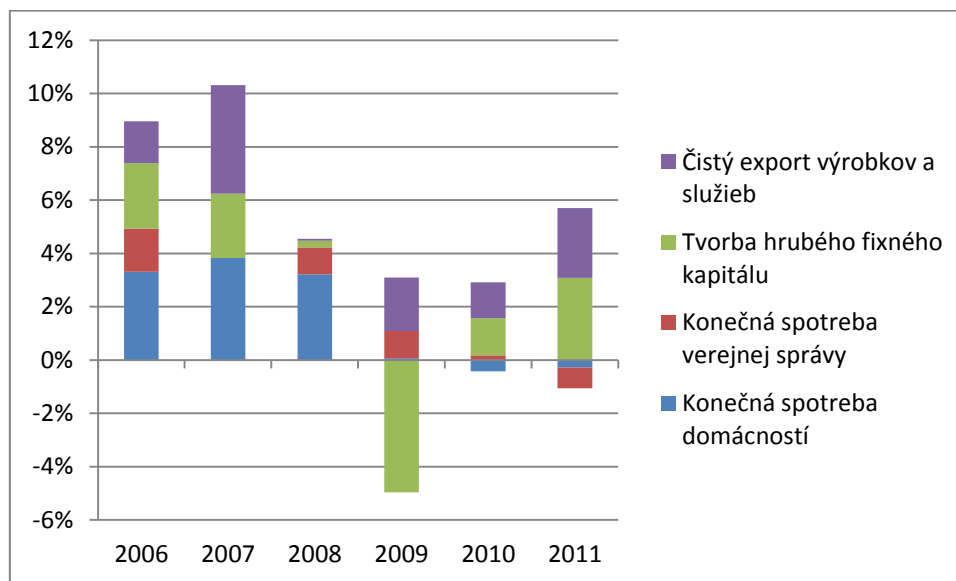
Príspevky k rastu HDP v rokoch 2006 - 2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Konečná spotreba domácností	3,3 %	3,8 %	3,2 %	0,1 %	-0,4 %	-0,3 %
Konečná spotreba verejnej správy	1,6 %	0,0 %	1,0 %	1,0 %	0,2 %	-0,8 %
Tvorba hrubého fixného kapitálu	2,5 %	2,4 %	0,3 %	-5,0 %	1,4 %	3,1 %
Čistý export výrobkov a služieb	1,6 %	4,1 %	0,1 %	2,0 %	1,3 %	2,6 %

Zdroj: vlastné výpočty, databáza Slovstat – ŠÚ SR

G r a f 2

Príspevky k rastu HDP v rokoch 2006 - 2011

Zdroj: vlastné výpočty, databáza Slovstat – ŠÚ SR

Pri pohľade na jednotlivé zložky HDP rástla v roku 2009 len konečná spotreba verejnej správy o 6,1 % a konečná spotreba domácností o zanedbateľných 0,1 %. Ostatné zložky HDP zaznamenali výrazný pokles. Najväčší medziročný pokles bol zaznamenaný v tvorbe hrubého fixného kapitálu o 13,7 %, dovoze výrobkov a služieb o 18,1 % a vývoze výrobkov a služieb o 15,9 %. Celkovo klesol v roku 2009 HDP o 4,9 %.

Z hľadiska odvetvovej štruktúry najviac k poklesu HDP v roku 2009 prispeli odvetvia orientované na export. (výroba dopravných prostriedkov, strojov a elektrických zariadení). Už v novembri 2009 priemyselná výroba dosiahla prvýkrát od októbra 2008 medziročný rast na úrovni 1,04 % (efekt nízkej porovnávacej základne), v decembri 2009 bol rast už výraznejší a dosiahol 11,9 %. Najrýchlejšie rástli práve odvetvia, ktoré prispeli k najviac k poklesu začiatkom roka 2009.

Vláda Slovenskej republiky prijala opatrenia na zmiernenie dopadov krízy. Prvý súbor opatrení bol schválený v novembri 2008 a aktualizovaný o mesiac neskôr vo väzbe na závery Európskej rady. Ďalšie opatrenia boli schválené vo februári 2009. Taktiež Európska rada, v decembri 2008, schválila plán na oživenie európskeho hospodárstva v objeme približne 1,5 % HDP EÚ (cca 200 miliárd EUR). Plán pozostával z dvoch pilierov a desiatich opatrení:

1. Naštartovanie podpory európskej zamestnanosti.
2. Tvorba dopytu po práci.
3. Zlepšiť prístup k financovaniu podnikania.
4. Zníženie administratívnych bariér a podpora podnikania.
5. Príprava investícií na modernizáciu európskej infraštruktúry.
6. Zlepšenie energetickej efektívnosti v budovách.
7. Podpora urýchleného zavádzania „zelených tovarov“.

8. Nárast investícií do výskumu a vývoja, inovácií a vzdelania.
9. Rozvoj čistých technológií pre autá a stavby.
10. Vysokorýchlostný internet pre všetkých.

Vládou schválené opatrenia sa zamerali na viaceré oblasti. Opatrenia boli podobné opatreniam prijímaným v ostatných štátoch EÚ a boli v súlade so závermi decembrového summitu Európskej rady.

Makroekonomické opatrenia zamerané na podporu agregátneho dopytu

Išlo predovšetkým o zvýšenie nezdaniateľnej časti základu dane u dane z príjmu fyzických osôb a zvýšenie zamestnaneckej prémie, skrátenie lehoty na vrátenie nadmerných odpočtov DPH, úprava vstupnej ceny pri odpisovaní hmotného a nehmotného majetku, dostavba jadrovej elektrárne Mochovce (očakávaný efekt cca 4000 pracovných miest).

Fiškálna politika

Výrazne expanzívna fiškálna politika v roku 2009, prispela k zmierneniu medziročnému prepadu HDP. Prejavila sa však v raste deficitu verejných financií a taktiež postupným rastom verejného dlhu. V roku 2009 dosiahol deficit verejných financií hodnotu 6,8 %, v nasledujúcom roku 7,9 % a v roku 2011 4,6 %. Verejný dlh vzrástol od roku 2008 do roku 2011 o 15,4 percentného bodu a dosiahol 43,3 % HDP (29,91 mld EUR). Prebiehajúca konsolidácia verejných financií má za cieľ stlačiť výšku deficitu verejných financií v roku 2013 pod 3% HDP.

Opatrenia v oblasti finančného trhu boli zamerané na posilnenie kapitálu Eximbanky a Slovenskej Záručnej a Rozvojovej Banky. Vzhľadom na konsolidáciu bankového sektora v minulosti nebolo nevyhnutné pristúpiť k štátnej pomoci finančným inštitúciám.

Podnikateľské prostredie

Opatrenia sa zamerali na viaceré aspekty zlepšovania podnikateľského prostredia napr. investičná pomoc, opatrenia na podporu aplikovaného výskumu a inovácií, zvyšovanie energetickej efektívnosti, znižovanie energetickej náročnosti, proexportná politika, rozvoj infraštruktúry cestovného ruchu a obnova kultúrne dedičstva– Program obnovme si svoj dom, úprava schémy štátnej pomoci nad rámec prahu de minimis do výšky 500 000 EUR, skrátenie lehoty vrátenia nadmerných odpočtov DPH na 30 dní, úprava vstupnej ceny pri hmotnom a nehmotnom majetku pri dani z príjmov a iné.

Trh práce

Boli zavedené viaceré príspevky pre zamestnávateľov: príspevok na podporu udržania zamestnanosti (315 EUR na zamestnanca), príspevok na podporu vytvorenia nového pracovného miesta (3175 EUR na pracovníka), príspevok ku mzde zamestnanca (1234 EUR na pra-

covníka). V oblasti zamestnanosti, bol schválený samostatný návrh opatrení. Zo všetkých prijatých opatrení možno za najúčinnnejšie považovať príspevok na podporu udržania zamestnanosti a príspevok na podporu vytvorenia nového pracovného miesta, na ktoré bolo čerpaných celkovo vyše 35 mil. Eur.

Z hľadiska čerpania prostriedkov boli najúspešnejšie tieto projekty: Zatepľovací program (71 mil. Eur), Šrotovné (50 mil. Eur) a Program Obnovme si svoj dom (6,6 mil. Eur). Celkovo môžeme konštatovať, že opatrenia prispeli k zmierneniu recesie, stimulovali agregálny dopyt predovšetkým zvýšenými vládnymi výdavkami a zmiernili dopady krízy na trhu práce, aj keď miera nezamestnanosti stále nedosahuje predkrízové hodnoty.

Vyššie uvedené opatrenia schválené vládou SR mali na implementáciu politiky súdržnosti len nepriamy efekt. Riadiace orgány však od začiatku programového obdobia pristúpili k revízii viacerých operačných programov aj z dôvodov zmenených ekonomických podmienok. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že finančná a ekonomická kríza sa na implementácii NSRR prejavuje najmä:

- Nižším záujmom o financovanie v niektorých oblastiach, v dôsledku nedostatku kapitálu na investície.
- Zníženou schopnosťou územnej samosprávy realizovať rozvojové projekty v dôsledku zníženia príjmov a celkovej neistoty ohľadom budúceho vývoja príjmov a výdavkov.
- Nižšou účinnosťou intervencií politiky súdržnosti vzhľadom na pôsobenie externých faktorov.
- Rastúcim počtom predčasne ukončených projektov, alebo odstúpením od už schválených projektov.
- Problémami konečných prijímateľov so spolufinancovaním, dodržiavaním termínov a plnením plánovaných výsledkov.

4. FINANČNÁ IMPLEMENTÁCIA POLITIKY SÚDRŽNOSTI A JEJ MOŽNÉ VÄZBY NA ŠTRUKTÚRNE ZMENY

Finančná implementácia operačných programov predstavuje dôležitý ukazovateľ čerpania finančných prostriedkov. Pre potreby našej analýzy budeme vychádzať z implementácie realizovanej do prvej polovice roku 2012. Zameriame sa na analýzu výdavkov rozdelených podľa jednotlivých tematických oblastí. Takýto prístup nám umožní vyhnúť sa často uplatňovanému prístupu na základe jednotlivých operačných programov a poskytne podrobnejší pohľad na realizované výdavky v týchto oblastiach. Jednotlivé prioritné témy sú agregované do šiestich základných oblastí podpory a to⁶:

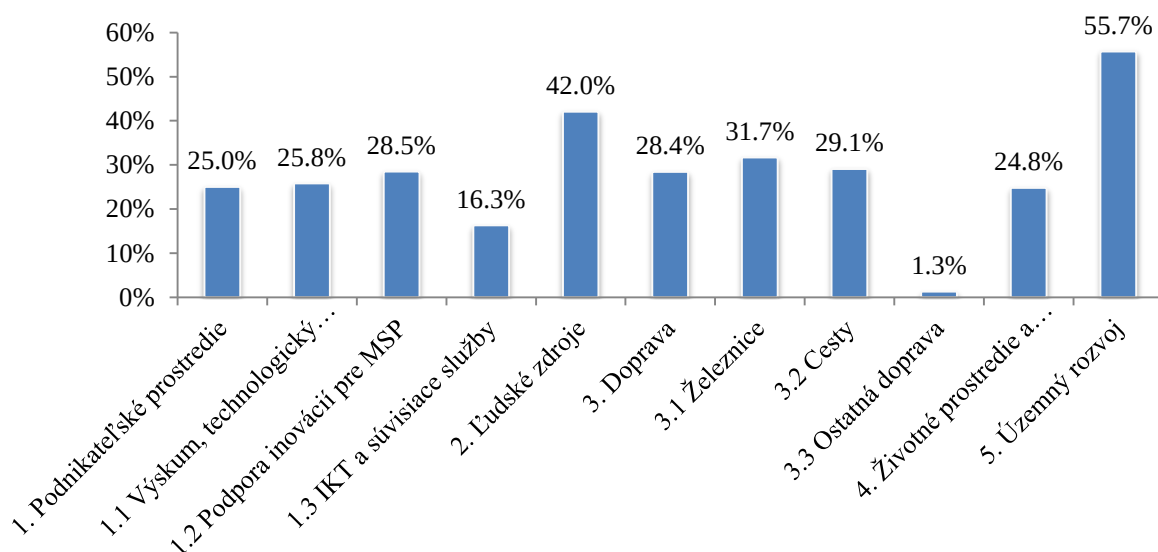
1. Podnikateľské prostredie
2. Ľudské zdroje
3. Doprava
4. Životné prostredie a energia
5. Územný rozvoj
6. Technická pomoc.

Graf 3 ilustruje pokrok v miere finančnej implementácie podľa jednotlivých oblastí podpory. Finančná implementácia je vypočítaná ako podiel realizovaných výdavkov z prostriedkov EÚ bez spolufinancovania zo štátneho rozpočtu k celkovej alokácii jednotlivej oblasti podpory. Z grafu môžeme pozorovať, že miera finančnej implementácie v druhej polovici roku 2012 je pomerne nízka predovšetkým v oblasti IKT, čo súvisí s oneskoreniami pri čerpaní finančných zdrojov z OP Informatizácia spoločnosti. V ostatných oblastiach môžeme pozorovať hodnoty blízke 30tým percentám, výnimku tvorí čerpanie v oblasti rozvoja ľudských zdrojov na úrovni 42 % a územný rozvoj, ktorého miera finančnej implementácie dosiahla 55,7 % z celkovej alokácie na túto oblasť. Je to spôsobené najmä úspešným čerpaním prostriedkov v Regionálnom operačnom programe, konkrétne v prioritnej osi Infraštruktúra vzdelávania, kde pre bolo nevyhnutné pre nadkontrahovanie prostriedkov a veľký záujem o nenávratnú finančnú pomoc pristúpiť k realokácii finančných prostriedkov z iných operačných programov.

⁶ Podrobnejšie členenie je uvedené v prílohe 1.

Graf 3

Finančná implementácia podľa jednotlivých oblastí podpory k 30.6.2012 (zdroje EÚ/celková alokácia)

Zdroj: vlastné výpočty podľa Výročných správ jednotlivých operačných programov

Jednotlivé kategórie výdavkov a miera ich finančnej implementácie poskytuje v istej obmedzenej miere pohľad najúspešnejšie tematické oblasti a signalizuje do istej miery aj existujúci deficit v domácej ekonomike, ktorý je kompenzovaný práve prostriedkami politiky súdržnosti. Graf 3 ilustruje vývoj finančnej implementácie jednotlivých tematických oblastí v rámci oblasti podnikateľského prostredia ku koncu prvého polroka 2012⁷.

Z hľadiska možných štrukturálnych zmien, ku ktorým mohli výdavky politiky súdržnosti prispieť, je vzhľadom na stále nízku mieru finančnej implementácie a ukončených projektov zložité identifikovať hmatateľné zmeny v jednotlivých sektoroch. Vzhľadom na oneskorenia pri čerpaní a kontrahovaní je predpoklad, že efekty politiky súdržnosti budú vzhľadom na nižšie multiplikačné efekty nižšie ako pri rovnomernom čerpaní zdrojov počas celého obdobia (Frank, Radvanský, 2010). Autori kvantifikovali jednotlivé scenáre pri rovnomernom oneskorení a neskorom čerpaní na zamestnanosť, rast HDP a produktivitu práce. Vychádzali z dvoch scenárov alokácie NSRR a to aktuálne schváleného a mierne optimalizovaného scenára, ktorý navýšil prostriedky do vedy, výskumu a inovácii. Nasledujúce tabuľky zobrazujú celkové a kumulatívne zmeny jednotlivých makroekonomických veličín v závislosti od tempa čerpania k základnému scenáru.

⁷ Členenie vychádza z kategorizácie na základe oblastí intervencií a prehľad kategorizácie je uvedený v prílohe 1.

T a b u ľ k a 11

Zmeny v tempe rastu HDP v porovnaní so základným scenárom

	Absolútny rozdiel						Kumulatívny rozdiel					
	Scenár MVRR			Optimalizovaný scenár			Scenár MVRR			Optimalizovaný scenár		
	Normal	Delayed	Late	Normal	Delayed	Late	Normal	Delayed	Late	Normal	Delayed	Late
2007	4,0%	1,3%	0,4%	4,3%	1,3%	0,4%	4,2%	1,2%	0,4%	4,4%	1,3%	0,4%
2008	0,4%	0,9%	0,1%	0,5%	0,9%	0,1%	4,6%	2,1%	0,5%	5,0%	2,2%	0,5%
2009	3,5%	2,2%	1,0%	3,7%	2,4%	1,0%	8,1%	4,2%	1,4%	8,7%	4,5%	1,5%
2010	0,4%	2,1%	1,3%	0,5%	2,3%	1,4%	8,5%	6,4%	2,7%	9,2%	6,8%	2,8%
2011	3,6%	2,8%	3,2%	3,9%	3,1%	3,4%	12,3%	9,3%	5,8%	13,2%	10,0%	6,2%
2012	0,1%	2,2%	3,2%	0,2%	2,4%	3,5%	12,4%	11,6%	9,0%	13,5%	12,5%	9,7%
2013	3,9%	2,7%	5,0%	4,1%	2,9%	5,4%	16,6%	14,5%	14,3%	18,0%	15,7%	15,4%

Zdroj: Frank, Radvanský (2010)

T a b u ľ k a 12

Zmeny v miere nezamestnanosti

	Absolútny rozdiel						Miera nezamestnanosti					
	Scenár MVRR			Optimalizovaný scenár			Scenár MVRR			Optimalizovaný scenár		
	Normal	Delayed	Late	Normal	Normal	De- layed	Late	Normal	Normal	De- layed	Late	Late
2007	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	16,3%	16,2%	16,2%	16,3%	16,2%	16,2%
2008	1,3%	0,2%	0,0%	1,4%	0,3%	0,0%	14,4%	15,4%	15,7%	14,3%	15,4%	15,7%
2009	0,9%	0,4%	0,0%	1,0%	0,4%	0,1%	14,0%	14,5%	14,9%	13,9%	14,5%	14,9%
2010	2,2%	1,0%	0,2%	2,4%	1,0%	0,2%	11,5%	12,8%	13,6%	11,4%	12,7%	13,6%
2011	1,7%	1,4%	0,4%	1,9%	1,5%	0,4%	11,0%	11,3%	12,3%	10,9%	11,2%	12,3%
2012	3,1%	2,1%	1,2%	3,4%	2,3%	1,3%	8,9%	9,9%	10,8%	8,6%	9,8%	10,7%
2013	2,5%	2,5%	1,7%	2,7%	2,7%	1,9%	8,9%	8,9%	9,7%	8,7%	8,7%	9,5%

Zdroj: Frank, Radvanský (2010)

T a b u ľ k a 13

Zmeny v produktivite práce

	Absolútny rozdiel						Kumulatívny rozdiel					
	Scenár MVRR			Optimalizovaný scenár			Scenár MVRR			Optimalizovaný scenár		
	Normal	Delayed	Late	Normal	Normal	De- layed	Late	Normal	Normal	De- layed	Late	Normal
2007	4,1%	1,3%	0,4%	4,4%	1,3%	0,4%	4,2%	1,2%	0,4%	4,5%	1,3%	0,4%
2008	-1,2%	0,6%	0,1%	-1,2%	0,6%	0,1%	3,1%	1,8%	0,5%	3,3%	1,9%	0,5%
2009	3,9%	2,1%	1,0%	4,2%	2,2%	1,1%	7,0%	3,8%	1,5%	7,5%	4,0%	1,6%
2010	-1,2%	1,4%	1,0%	-1,2%	1,5%	1,0%	5,7%	5,2%	2,4%	6,2%	5,6%	2,6%
2011	4,3%	2,3%	2,9%	4,5%	2,5%	3,1%	10,1%	7,5%	5,3%	10,9%	8,1%	5,7%
2012	-1,5%	1,4%	2,3%	-1,5%	1,5%	2,5%	8,5%	9,0%	7,6%	9,3%	9,7%	8,1%
2013	4,7%	2,2%	4,4%	4,9%	2,4%	4,7%	13,5%	11,3%	12,1%	14,5%	12,2%	13,1%

Zdroj: Frank, Radvanský (2010)

5. ZÁVER

Objem finančných prostriedkov, ktorými disponuje slovenská ekonomika so zdrojov EÚ predstavujú významné zdroje, ktorými je možné realizovať nevyhnutné štrukturálne zmeny v ekonomike. Vzhľadom na problémy s ktoré boli identifikované počas aktuálneho programového obdobia je v súčasnosti zložité identifikovať prínos politiky súdržnosti k jej hlavnému cieľu ako aj ku štrukturálnym zmenám. Identifikovanie ako aj kvantifikovanie týchto zmien bude možné až po vyčerpaní väčšieho objemu finančných zdrojov a ich pôsobenia v ekonomike v strednodobom horizonte. O to dôležitejšie bude reagovať na identifikované problémy v súčasnom programovom období a nastaviť budúcu podobu operačných programov a ich riadenia tak, aby neboli prekážkou planenia vytýčených cieľov a napomáhali znižovaniu (zmierňovaniu) regionálnych rozdielov a napomáhali žiaducim štrukturálnym zmenám v oblasti podnikateľského prostredia, ľudských zdrojov, infraštruktúry a územného rozvoja. Vplyvom finančnej a hospodárskej krízy sa stali zdroje politiky súdržnosti rozhodujúcim zdrojom pri financovaní verejných investícií. Na jednej strane tým napomohli k zmierneniu dopadov krízy na zamestnanosť, na druhej strane sa stalo Slovensko do istej miery závislé na tejto podpore, so všetkými negatívnymi sprievodnými javmi. Je preto nevyhnutné prekročiť jednoduché a krátkodobé riešenia orientované na absorpciu týchto prostriedkov za „každú“ cenu, ale koncentrovať aj tieto obmedzené zdroje spolu s národnými zdrojmi do oblastí, ktoré pomôžu prekonať štrukturálny prechod slovenskej ekonomiky do vyššieho stupňa rozvoja.

LITERATÚRA

RADVANSKÝ, M. FRANK. K. (2010): Modelling the impact of postponed implementation of EU structural funds - the case of Slovakia. In EcoMod2010: International conference on economic modeling [online]. - Istanbul: Istanbul Bilgi University, 2010, 11 s. Zborník vyšiel aj na CD-ROMe Durmus Ozdemin and Can Erbil: Policy Modeling 2010. Northampton: Eco-Mod Press, 2010. 1 CD-ROM. ISBN 0-9763295-5-7. Dostupné na internete: <http://www.ecomod.org/files/papers/1371.pdf>

Ostatné zdroje

Výročná správa o implementácii Programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Česká republika 2007 – 2013 za rok 2011, Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka

Výročná správa o vykonávaní Operačného programu Zdravotníctvo za rok 2011, Ministerstvo zdravotníctva SR

Výročná správa o vykonávaní Operačného programu Veda a Výskum za rok 2011, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR

Výročná správa o vykonávaní Regionálneho operačného programu za rok 2011, Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka

Výročná správa o vykonávaní Operačného programu Doprava za rok 2011, Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja

Výročná správa o vykonávaní Konkurencieschopnosť a hospodársky rast za rok 2011, Ministerstvo hospodárstva SR

Výročná Správa o vykonávaní Operačného programu Informatizácia spoločnosti za rok 2011, Úrad vlády Slovenskej republiky

Výročná správa o vykonávaní Operačného programu Bratislavský kraj za rok 2011, Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka

Výročná správa o vykonávaní Operačného programu Životné prostredie za rok 2011, Ministerstvo životného prostredia

Prílohy

Príloha č. 1 Oblasti podpory na základe FOI kódov

Policy area		Code	Priority themes
1. Enterprise environment	RTDI and linked activities	01	R&TD activities in research centres
		02	R&TD infrastructure and centres of competence in a specific technology
		05	Advanced support services for firms and groups of firms
		07	Investment in firms directly linked to research and innovation (...)
		74	Developing human potential in the field of research and innovation, in particular through post-graduate studies ...
	Innovation support for SMEs	03	Technology transfer and improvement of cooperation networks ...
		04	Assistance to R&TD, particularly in SMEs (including access to R&TD services in research centres)
		06	Assistance to SMEs for the promotion of environmentally-friendly products and production processes (...)
		09	Other measures to stimulate research and innovation and entrepreneurship in SMEs
		14	Services and applications for SMEs (e-commerce, education and training, networking, etc.)
		15	Other measures for improving access to and efficient use of ICT by SMEs
	ICT and related services	11	Information and communication technologies (...)
		12	Information and communication technologies (TEN-ICT)
		13	Services and applications for citizens (e-health, e-government, e-learning, e-inclusion, etc.)
	Other investment in firms	08	Other investment in firms
2. Human resources	Education and training	62	Development of life-long learning systems and strategies in firms; training and services for employees ...
		63	Design and dissemination of innovative and more productive ways of organising work
		64	Development of special services for employment, training and support in connection with restructuring of sectors ...
		72	Design, introduction and implementing of reforms in education and training systems ...
		73	Measures to increase participation in education and training throughout the life-cycle ...
	Labour market policies	65	Modernisation and strengthening labour market institutions
		66	Implementing active and preventive measures on the labour market
		67	Measures encouraging active ageing and prolonging working lives
		68	Support for self-employment and business start-up

Policy area		Code	Priority themes
2. Human resources (Cont.)	Labour market policies (Cont.)	69	Measures to improve access to employment and increase sustainable participation and progress of women ...
		70	Specific action to increase migrants' participation in employment ...
		71	Pathways to integration and re-entry into employment for disadvantaged people ...
		80	Promoting the partnerships, pacts and initiatives through the networking of relevant stakeholders
3. Transport	Rail	16	Railways
		17	Railways (TEN-T)
		18	Mobile rail assets
		19	Mobile rail assets (TEN-T)
	Road	20	Motorways
		21	Motorways (TEN-T)
		22	National roads
		23	Regional/local roads
	Other transport	24	Cycle tracks
		25	Urban transport
		26	Multimodal transport
		27	Multimodal transport (TEN-T)
		28	Intelligent transport systems
		29	Airports
		30	Ports
		31	Inland waterways (regional and local)
		32	Inland waterways (TEN-T)
4. Environment and energy	Energy infrastructure	33	Electricity
		34	Electricity (TEN-E)
		35	Natural gas
		36	Natural gas (TEN-E)
		37	Petroleum products
		38	Petroleum products (TEN-E)
		39	Renewable energy: wind
		40	Renewable energy: solar
		41	Renewable energy: biomass
		42	Renewable energy: hydroelectric, geothermal and other
		43	Energy efficiency, co-generation, energy management
	Environment and risk prevention	44	Management of household and industrial waste
		45	Management and distribution of water (drink water)
		46	Water treatment (waste water)
		47	Air quality
		48	Integrated prevention and pollution control
		49	Mitigation and adaption to climate change
		50	Rehabilitation of industrial sites and contaminated land
		51	Promotion of biodiversity and nature protection (including Natura 2000)

Policy area		Code	Priority themes
		52	Promotion of clean urban transport
		53	Risk prevention (...)
		54	Other measures to preserve the environment and prevent risks
5. Territorial development	Social Infrastructure	10	Telephone infrastructure (including broadband networks)
		75	Education infrastructure
		77	Childcare infrastructure
		78	Housing infrastructure
	Tourism and culture	79	Other social infrastructure
		55	Promotion of natural assets
		56	Protection and development of natural heritage
		57	Other assistance to improve tourist services
		58	Protection and preservation of the cultural heritage
		59	Development of cultural infrastructure
	Planning and rehabilitation	60	Other assistance to improve cultural services
	Other	61	Integrated projects for urban and rural regeneration
		82	Compensation of any additional costs due to accessibility deficit and territorial fragmentation
		83	Specific action addressed to compensate additional costs due to size market factors
6. Technical assistance		84	Support to compensate additional costs due to climate conditions and relief difficulties
		81	Mechanisms for improving good policy and programme design, monitoring and evaluation ...
		85	Preparation, implementation, monitoring and inspection
		86	Evaluation and studies; information and communication